

Claus Friisberg, *En verden i forandring. Historien efter 1945*, København: Gyldendal, 1990, 262 s., kr. 198,00 (pb.)/ kr. 218,00 (indb.).

Den nye samtidshistorie på gymnasieniveau vil give »klar besked« om og diskutere opgørene mellem de to supermagter og stormagterne i den internationale politik. Men »det hele skal med« i indbyrdes samspil: »Den økonomiske, teknologiske, kulturelle og indrepolitiske udvikling. Ellers forstår man ikke, hvad der er de virkelige drivkræfter i det historiske forløb«. Disse store krav om forståelse gennem en bred skildring af hele historien på nationalt og globalt plan er nok ment som en kritik af Munksgaards gode konkurrent: *Verden i Konflikt. International Politik 1945-1987*, som det er oplagt at sammenligne Friisbergs oversigt med.

Ca. 1/3 af de ca. 230 tospaltede tekstsider beskriver supermagtsduellens brændpunkter og kriser, fra Trumandoktrinen i 1947 til afspændingen fra 1985. Der brydes af i 1960 og 1972 for at give 1/3 af pladsen til tre kapitler om de nye stormagter (Kina, Japan og Indien), Afrika, Latinamerika og Mellemøsten. Samt 1/3 af siderne til to kapitler om levevilkår, kultur og politik samt de indre forhold siden 1960 i den industrialiserede verden (dvs. Europa, USA og Sovjet). Disse to kapitler 7 og 8 giver bogen den brede approach, som også titlen antyder. Til gengæld fylder problemerne i landene uden for industrilandene des mindre: Mellemøstens krige og Kina får plads, mens resten bliver i »udviklingens hovedtræk«. Aftalerne fra Salt 1 i 1972 over ny kold krig til nye topmøder og afspænding beskrives grundigt, med kritik af Reagan og ros til Gorbatsjov, inden Friisberg sammenfatter fornuftigt om øst-vest og nord-syd konflikterne og de to lejres interne konflikter.

Stoffordelingen antyder, at Friisbergs oversigt ikke adskiller sig fra for eksempel Reske-Nielsens og Erik Lunds faktamættede lærebøger. Men vægten ligger på det internationale drama mellem USA og Sovjet – fra fast til løs bipolaritet både i den 1. og den 2. verden. Et drama, hvor den 3. verden stadig venter ude i kulisserne, undtagen når supermagter blander sig i Korea, Vietnam og Mellemøsten. Her er et stofproblem: Hvorfor søge at få »det hele« med, når bogen vil fokusere på den internationale politiks problemer? Hvilke historieteorier om sammenhæng og forklaring af forløbet ligger bag Friisbergs udvalg af fakta, fortolkninger og konklusioner? Forordet lægger flot ud, men efterfølges ikke af noget teorikapitel, men alene af et par sider om hovedlinjerne siden 1945, hvor der argumenteres generelt for, »at konflikterne i den internationale politik i høj grad hænger sammen med den indre økonomiske og teknologiske udvikling i staterne« (s. 12). Derfor får de økonomiske konjunkturer med vækst og arbejdsløshed og den militærtekniske våbenfornyelse god plads i bogen for at forklare staternes styrke. Mens de to samfundssystemers ideologier, kultur og levevilkår nok opridses i store træk, men uden at nogen årsagsforbindelse til den førte politik bliver klar.

Interne sociale spændinger giver Friisberg eksempler på i Reagans USA, Thatchers England og Bresjnev og Gorbatsjovs Sovjet, men hvad betød de så for udenrigspolitikken? Både billeder og tekst viser, at forfatteren, ligesom Erling Bjøl, nok blandt andet vil forklare storpoltiske forløb ud fra historiens »dybe kræfter«

Claus Friisberg, *En verden i forandring. Historien efter 1945*, København: Gyldendal, 1990, 262 s., kr. 198,00 (pb.)/ kr. 218,00 (indb.).

Den nye samtidshistorie på gymnasieniveau vil give »klar besked« om og diskutere opgørene mellem de to supermagter og stormagterne i den internationale politik. Men »det hele skal med« i indbyrdes samspil: »Den økonomiske, teknologiske, kulturelle og indrepolitiske udvikling. Ellers forstår man ikke, hvad der er de virkelige drivkræfter i det historiske forløb«. Disse store krav om forståelse gennem en bred skildring af hele historien på nationalt og globalt plan er nok ment som en kritik af Munksgaards gode konkurrent: *Verden i Konflikt. International Politik 1945-1987*, som det er oplagt at sammenligne Friisbergs oversigt med.

Ca. 1/3 af de ca. 230 tospaltede tekstsider beskriver supermagtsduellens brændpunkter og kriser, fra Trumandoktrinen i 1947 til afspændingen fra 1985. Der brydes af i 1960 og 1972 for at give 1/3 af pladsen til tre kapitler om de nye stormagter (Kina, Japan og Indien), Afrika, Latinamerika og Mellemøsten. Samt 1/3 af siderne til to kapitler om levevilkår, kultur og politik samt de indre forhold siden 1960 i den industrialiserede verden (dvs. Europa, USA og Sovjet). Disse to kapitler 7 og 8 giver bogen den brede approach, som også titlen antyder. Til gengæld fylder problemerne i landene uden for industrilandene des mindre: Mellemøstens krige og Kina får plads, mens resten bliver i »udviklingens hovedtræk«. Aftalerne fra Salt 1 i 1972 over ny kold krig til nye topmøder og afspænding beskrives grundigt, med kritik af Reagan og ros til Gorbatsjov, inden Friisberg sammenfatter fornuftigt om øst-vest og nord-syd konflikterne og de to lejres interne konflikter.

Stoffordelingen antyder, at Friisbergs oversigt ikke adskiller sig fra for eksempel Reske-Nielsens og Erik Lunds faktamættede lærebøger. Men vægten ligger på det internationale drama mellem USA og Sovjet – fra fast til løs bipolaritet både i den 1. og den 2. verden. Et drama, hvor den 3. verden stadig venter ude i kulisserne, undtagen når supermagter blander sig i Korea, Vietnam og Mellemøsten. Her er et stofproblem: Hvorfor søge at få »det hele« med, når bogen vil fokusere på den internationale politiks problemer? Hvilke historieteorier om sammenhæng og forklaring af forløbet ligger bag Friisbergs udvalg af fakta, fortolkninger og konklusioner? Forordet lægger flot ud, men efterfølges ikke af noget teorikapitel, men alene af et par sider om hovedlinjerne siden 1945, hvor der argumenteres generelt for, »at konflikterne i den internationale politik i høj grad hænger sammen med den indre økonomiske og teknologiske udvikling i staterne« (s. 12). Derfor får de økonomiske konjunkturer med vækst og arbejdsløshed og den militærtekniske våbenfornyelse god plads i bogen for at forklare staternes styrke. Mens de to samfundssystemers ideologier, kultur og levevilkår nok opridses i store træk, men uden at nogen årsagsforbindelse til den førte politik bliver klar.

Interne sociale spændinger giver Friisberg eksempler på i Reagans USA, Thatchers England og Bresjnev og Gorbatsjovs Sovjet, men hvad betød de så for udenrigspolitikken? Både billeder og tekst viser, at forfatteren, ligesom Erling Bjøl, nok blandt andet vil forklare storpoltiske forløb ud fra historiens »dybe kræfter«

– en materiel økonomisk basis – men at »de virkelige drivkræfter« og ressourcer i høj grad bliver de agerende toppolitikere. Hvis Friisbergs approach og teori er en materialistisk strukturalisme med økonomisk-social basis og politisk-ideologisk overbygning, så er disse niveauer ret så autonome, og politikerne kan beslutte ret så frit – hvorfor strukturmodellens »indbyrdes samspil« mister forklaringskraft. For det er Reagan selv, der lancerer SDI-projektet (uden at vide, om det er teknisk muligt!) og fra 1987 enedes med Gorbatsjov om en nedrustning, der også havde været teknisk mulig før. Det er Thatcher, der lægger kursen om på alle fire niveauer med jernvilje og nykonservatisme som nye midler til kriseløsning som alternativ til Labours nedslidte forsøg. Og det er Gorbatsjov, der med glasnost og perestrojka søger at revolutionere Sovjetsamfundets hele struktur. En materialistisk teori om udenrigspolitik har trange kår over for stærke politikeres ideer og beslutninger. Friisberg argumenterer ikke som Ted Sorensen for, at vælgerne og medierne mv. sætter skranker herfor i åbne demokratier, mens partidiktators toppolitikere har friere spil. Han holder sig til hovedforløbet, »hvad der skete« og et par rimelige tolkninger hovedårsager.

Der er ikke smittet mange begreber eller modeller af fra statskundskabens discipliner på historikerens emne og arbejdsresultat. En egentlig problemstilling savnes ud over det stadige: Hvorfor skete det og med hvilke konsekvenser? Stormagterne/politikerne vil »skaffe sig indflydelse i verden« ifølge forordet. Ordet magt bruges ofte, men bredt uden specifikation. I den beskrivende tekst er indflettet talrige vurderende ord, der ialt giver billedet af en ret så rød ideologi. Eksempelvis: Sovjet »havde slået Tyskland« (s. 11), og »terror og udrensninger som i 30'erne var nu et afsluttet kapitel« (s. 26)! Mens Truman, Thatcher og Reagan repræsenterer ond kapitalisme, der skaber oprustning, imperialisme og social ulighed. Der var »ganske vist demokrati og fri konkurrence, men friheden var illusorisk« (s. 170), siger Friisberg med tilslutning til Marcuses *Det éndimensionale Menneske*. I Europa og USA »fastholdt magthaverne inden for kapitalen og bureaukratiet deres position« (s. 172), hvilket menes at være en delforklaring på udenomsparlamentarisk vold og terror à la Rote Armee med flere!

Friisberg nævner flere steder det folkelige, demokratiske engagement som nødvendigt for at løse problemer og skabe en bedre verden: Revolutionerne i Cuba, Chile og Nicaragua (hvor USA får skylden for afsporinger), Maos Kina, Glasnosten i Sovjet og miljøbevægelser (s. 244-45). Men han synes at være pessimist med hensyn til folkets indflydelse i vestlige demokratier, hvor politikerne styrer efter kapitalens vilje. Reagans spøgefulde mikrofonprøve tages så alvorligt, at den omtales tre gange, mens Bresjnevs flådeoprustning og opstilling af SS-20 raketter kun er nævnt. Reagan- og kapital-fobien er så udtalt, at det undrer, at Steffen Heiberg i anmeldelsen i *Kristeligt Dagblad*, 24/8 90 kan skrive: »Ideologiske overdrivelser er der ingen af i Claus Friisbergs fortrinlige fremstilling«.

Bogens styrke er det jævnt fortællende, letlæste sprog uden ikke-forklarede fremmedord, de forskellige forklaringer der er fremsat (af hvem?) omkring et problem, nye billeder, tabeller, diagrammer, sammenfatning og register. For så vidt elevvenligt, men fagligt set svagere end den fortrinlige *Verden i Konflikt*, der er klart disponeret og mere analyserer hvert emne ud fra det nødvendige datagrund-

lag, men som har samme mangel med hensyn til explicit approach og teori anmeldt i *Politica*, 20. årgang nr. 4).

Og desværre: Selv Gyldendal udgiver lærerbøger med stribevis af fejl i årstal, tidstavler, diagrammer, kort, sidehenvisninger og tekst. Ca. 55 fandtes ved én gennemlæsning og er meddelt forlaget. Bogen kan bruges og fortjener en faglig korrektur.

Arne Larsen
Århus Fællesseminarium

Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, London: Polity Press, 1990, 186 s., kr. 340,00.

Anthony Giddens har to omdrejningspunkter i sit arbejde. Det ene er rekonstruktionen af sociologisk teori, hvor hans eget bidrag er strukturationsteorien. Det andet er en stats- og modernitetsanalyse, hvis første resultater fremkom med bogen *Nation – State and Violence* (1985). Sidstnævnte projekt udvikles nu med den nyudsendte *The Consequences of Modernity*. Bogen er foreløbig Giddens' mest sammenhængende og indgående bidrag til en diskussion og kritik af begrebet det moderne.

Målet med bogen er flertydigt. Den skal ses som en polemik mod andre teoretikere, blandt andet de »postmoderne« og Habermas. Desuden er målet qua en samtidssdiagnose at diskutere muligheder for samfundsforandring. Giddens' hensigt er at påvise, at vi nu oplever modernitetens mest radikaliserede konsekvenser. Disse er karakteriseret ved den historiske teleologis endeligt, evolutionismens opløsning, en erkendelse af en gennemgående, konstitutiv refleksivitet (se nedenfor) samt at Vestens tidligere privilegerede position er stærkt aftagende.

Rammen for en præcisering af det moderne samfunds distinktive karakter er en institutionel analyse med »kulturelle og epistemologiske overtoner«. Her opponeres mod de klassiske sociologers tendens til at udpege ét institutionelt kompleks som afgørende for det moderne samfunds dynamiske karakter, for eksempel Marx og kapitalisme. Giddens fremhæver, at det moderne samfunds kompleksitet må kræve en revurdering af sociologisk teori. Giddens fremhæver derfor modernitetens multidimensionale karakter på institutionsniveau. Kapitalisme, industrialisme, overvågning og informationskontrol (nationalstaten) samt det militærindustrielle kompleks er de dimensioner, som skal danne fundamentet for en ny sociologisk teori, der kan begribe vores samfund.

Giddens nævner tre faktorer, der er kilden til modernitetens dynamik og som går på tværs af de ovennævnte institutioner. De dominerende dynamikker er:

- 1) Adskillelsen af tid og rum (time-space separation). Dette medfører, at sociale relationer ikke længere er bundet til at foregå på samme tid og sted. Moderne kommunikationsmidler har muliggjort social interaktion på tværs af tid og